

Oppvekst i litteraturen - Cora Sandel

Cora Sandel (1880-1974) het egentlig Sara Fabricius. Hun var født i Kristiania i 1880. Tidlig på våren i 1893, mens hun ennå var tolv år, flytta Sara sammen med foreldrene og to yngre brødre til Tromsø.

Cora Sandel het egentlig Sara Fabricius. Hun var født i Kristiania i 1880. Tidlig på våren i 1893, mens hun ennå var tolv år, flytta Sara sammen med foreldrene og to yngre brødre til Tromsø. Faren var embetsmann, og hadde derfor ei høy stilling i byen. De første årene i Tromsø bodde familien i dette huset i Bankgata. Det er det første murhuset i byen, tegna av arkitekt Solberg. Huset var dårlig isolert og krevde mye oppvarming.

I Tromsø begynte Sara på den kommunale pikeskolen, som lå i Fredrik Langes gate 14. Fasaden vendte mot Smørtorget, og skolegården lå inne i kvartalet. Sara hadde derfor kort veg til skolen. Skolen hadde 100 elever, tre lærerinner og to lærere og var ren pikeskole fram til 1896. I biografien om Cora Sandel, skrevet av Janneken Øverland er det bilde av lekende jenter i skolegården.

På dette bildet ser vi Sara bak til høyre sammen med venninnene Sofie Wennberg og Helene Ebeltoft. Sofies far var portrettfotograf og holdt til i Kirkegaten. Jentene er alvorlige på bildet, men ellers var ganske de ganske livlige.

Der begynte hun å skrive småstykker som hun sendte til aviser. I 1913 giftet hun seg med en svensk bildehugger Anders Jönsson. Sammen fikk de sønnen Erik. I 1921 flytta de til Sverige. Jönsson og Sara Fabricius blei skilt, men hun fortsatte å bo i Sverige, og døde der i 1974.

Flink i språk og norsk

I 1897 tok Sara middelskoleeksamen og fikk tredje beste karakter. Hun var flink i språk og norsk, men ikke i matematikk. Sara og venninnene hennes var blant de første jentene i Tromsø som tok middelskoleeksamen. I 1904 fikk den første jenta i Tromsø artium.

Sara hadde stor sans for natur og uteliv. Hun gikk på ski om vinteren, var ute i båt om sommeren og gikk ellers mye ute i naturen. I *Tromsø gjennom 10 000 år* bind 3, er det bilder av kvinner på ski rundt århundreskiftet. Sara Fabricius kunne ha vært en av dem. I romanen *Alberte og Jakob* finner vi mange beskrivelser av turer og natur som kan relateres til Tromsø. Her fortelles det også om det nye som skjer i byen. De elektriske gatelyktene som lyser opp hovedgata er kommet, og folk spaserer om kveldene under buelampene. Gatelyktene hadde noen flott buer, man kan se bilder av dem i blant annet boka *Et felles gode*, som handler om Troms Krafts historie.

Drømte om å bli maler

Sara Fabricius drømte om å bli maler, og i en kort periode gikk hun på malerskole hos Harriet Backer. Noen av maleriene hennes er avbilda i biografien om henne, men også i katalogen *Kvinnelige pionerer fra nord* som Nordnorsk kunstmuseum ga ut i 1997. På Perspektivet museum i Tromsø henger kopi av to av bildene: et sjøportrett fra 1913 og "Stilleben med hollandsk mugge og frukt" fra 1917. I 1906 reiste Sara Fabricius til Paris og bodde der i 15

Romandebut med pseudonym

I 1926 debuterte Sara Fabricius, under pseudonymet Cora Sandel med romanen *Alberte og Jakob*. Det var mange som lurte på hvem Cora Sandel var. Man kunne se av teksten at den ukjente forfatteren kjente en by som ligna svært mye på Tromsø. "Kirkeuret lyser som en måne i natten". Slik begynner romanen. Fra murhuset i Bankgata ser man rett på kirkeuret. Kanskje var dette et bilde Cora Sandel hadde med seg fra Tromsø. *Alberte og Jakob* fikk gode kritikker og blei svært populær. Romanen er første delen av trilogien om Alberte. De øvrige to romanene er *Alberte og friheten* (1931) og *Bare Alberte* (1939). Trilogien om Alberte er en utviklingsroman om en kvinne som vokser opp i en embetsmannsfamilie. Albertes utvikling handler om identitet og selvrealisering som kvinne og kunstner.

Handlinga i *Alberte og Jakob* foregår rundt 1903-1904. Alberte er passiv og hemmet og plages av

sjøforakt og ensomhet. Hun trives ikke heime og fryser bestandig. "Når Alberte våkner om morgenen er hun god og varm. Det er den eneste tiden på døgnet at hun ikke fryser," står det i første kapittel av boka. Dette skje hver morgen, men det fortelles bare en gang. Det er måten forfatteren forteller på som gjør at leseren forstår at dette er noe som er gjentar seg. Slik er det med mye av det hovedpersonen Alberte opplever.

Familien Fabricius bodde først i dette huset. Det er det første murhuset i Tromsø, tegna av arkitekt Solberg. Huset var dårlig isolert og krevde mye oppvarming.

Foto: Aud Tåga

aktuelt slik det var i 1957 da Cora Sandel skrev et innlegg i Dagbladet med tittelen "Isbjørnene" igjen.

"Elvegaten har sin egen lugt" er innledningen til fortellinga "Elvegaten", som blei publisert i 1924 i Samtiden. Det kan godt være Sjøgata i Tromsø som har inspirert forfatteren til å skrive denne teksten. Etter å ha lest den er det nesten så man kjenner lukta fra de forskjellige varene i butikkene og fra treverk og tjære. Beskrivelsene er bilder og gjør det lett å forestille seg denne gata. Byen har god kontakt med resten av verden, blant annet så finner man russebolle og tekopper fra Arkhangelsk i butikkhyllene.

Boka *Dyr jeg har kjent* blei gitt ut i 1945. Den kom i ny utgave i 2004. Som tittelen antyder så handler fortellingene i boka om, en av dem er den bereiste papegøya og ganske sære papegøya Papen. Han opplevde å bo mange steder, blant annet i Tromsø og kom til byen en dag med "snesklett". Fortellinga "Papen" er ei underfundig historie som inneholder en del artige episoder, men gir også noe til ettertanke om det å holde dyr i bur. Dette bildet av familien Fabricius med Papen i bur er tatt i Tromsø rundt 1895.

I dette huset bodde Cora Sandel til hun flyttet fra Tromsø. Huset blei bygd i 1839 som bolig for kjøpmann Mack. Det er bygd i bergensempir med liggende panel og svai i takene. Huset brukes nå av Perspektivet Tromsø bymuseum. Her har de innredet et Cora Sandelrom i den delen av huset hvor familien Fabricius bodde. I første etasje kan man drikke kaffe i kafé Cora.

I 1946 kom romanen *Kranes konditori*, som handler om to ensomme personer som møtes tilfeldig på Kranes konditori i en by nordpå. Denne romanen er dramatisert for teater og det er også laget film av den.

Isbjørnene og Elvegaten

I dette tekstheftet er det tatt med to fortellinger fra *Barnet som elsket veier* (1973) samlet av Steinar Gimmnes. Handlinga foregår nok i Tromsø, som er en by hvor det skjer mye og som har god kontakt med den store verden. Fortellingene er skrevet tidlig på 1900-tallet. De har ei gammel rettskriving. "at" er infinitivsmerket og hode skrivers "hoved" og man snakker om Kristiania i stedet for Oslo.

"Isbjørnene" blei første gang publisert 1. januar 1904 i Dyrenes ven under pseudonymet Sven Bro. To isbjørner er buret inne i kasser på ei av bryggene i Tromsø, i påvente av at de skal videre til dyrehager i utlandet. Sjø om fortellinga er gammel, er temaet den tar opp stadig

Prosaist av høy klasse

Cora Sandel blir regnet som en av de fremste prosaister i norsk litteratur. Hun hadde et presist språk. Ikke et eneste ord virker overflødig, feilplassert eller feilvalgt. Ofte når man leser en tekst av Sandel sitter man igjen med en slags bildeopplevelse. Cora Sandel huskes for det hun har skrevet om og ikke minst måten hun skrev på.

Tromsø - Paris tur/retur

Cora Sandels liv og forfatterskap var tema for Ordkalotten i 2003, Tromsø - Paris tur/retur. Foredragene som blei holdt, er redigert av Henning Howlid Wærp i boka *De upåaktede liv : Om Cora Sandels forfatterskap* (2005). Erik Jönsson, Cora Sandels sønn, skriver på svensk om sin mor. Det er også artikler av forfattere som forteller om hvordan Sandels forfatterskap har påvirket dem.

Cora Sandel - Sara Fabricius

I 2003 presenterte Universitetsbiblioteket i Tromsø utstillinga "Cora Sandel – Sara Fabricius". Den så på forholdet mellom mennesket Sara Fabricius og dikteren Cora Sandel.